

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 11, Αρ. 4Α (2022)

Η Δημιουργική Γραφή στην ΑεξΑΕ: Με αφορμή
για πρόσφατη έκδοση / Creative Writing in ODL: On
the event of a recent publication

Τάκης Καγιαλής

doi: [10.12681/icodl.3527](https://doi.org/10.12681/icodl.3527)

Η Δημιουργική Γραφή στην ΑεξΑΕ: Με αφορμή μια πρόσφατη έκδοση

Creative Writing in ODL: On the event of a recent publication

Τάκης Καγιαλής

Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

kagialis@eap.gr

Abstract

This paper focuses on Creative Writing as a field of study and presents some of its particularities in the context of ODL on the event of the Greek edition of David Morley and Philip Neilsen's *Cambridge Companion to Creative Writing* (HOU Publications, 2021). Contrary to the established trend in the Greek academic community, where Creative Writing is mainly taught in Primary and Pre-School Education Departments to enhance creative expression and basic literary appreciation among children, the subject enjoys a strong global status, with a long academic history and constant growth as an important composite of contemporary literary studies. Offerings of Creative Writing Programs are also common in ODL institutions, which has led to a radical revision of the subject's once dominant equation with face-to-face apprenticeship with experienced writers, a process that has been substituted by online meetings and, most importantly, annexed with new lines of inquiry and fresh educational techniques. The current state of Creative Writing as a field of study embraces a broad range of interests, from creative reading to editing and to the academic research of current literary production and further beyond, to quests from the fields of social studies, science, environment studies and ecology.

Keywords: *Creative writing; creative reading; contemporary literary studies; authorial exercises; learning by apprenticeship; graduate studies*

Περίληψη

Η ανακοίνωση εξετάζει τη Δημιουργική Γραφή ως γνωστικό αντικείμενο και τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει στο περιβάλλον της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, με αφορμή την πρόσφατη κυκλοφορία του *Οδηγού δημιουργικής γραφής του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ*, με επιμέλεια των David Morley και Philip Neilsen (εκδόσεις ΕΑΠ, 2021). Σε αντίθεση με τα ελληνικά πανεπιστήμια, στα οποία εδράζεται κυρίως σε παιδαγωγικά τμήματα και αξιοποιείται ως εργαλείο για τη δημιουργική έκφραση και την πρωτοβάθμια λογοτεχνική αγωγή των παιδιών, στη διεθνή της διάσταση η Δημιουργική Γραφή αποτελεί ένα κατοχυρωμένο γνωστικό πεδίο, με σημαντική ακαδημαϊκή ιστορία αλλά και με διαρκώς αυξανόμενη ανάπτυξη. Η προσφορά συναφών προγραμμάτων σπουδών σε πλαίσιο ΑεξΑΕ σηματοδοτεί την υπέρβαση της παραδοσιακής εξίσωσης της

Δημιουργικής Γραφής με την εκ του σύνεγγυς μαθητεία δίπλα σε έναν δόκιμο συγγραφέα, η οποία πλέον υποκαθίσταται από εργαστηριακές συναντήσεις μέσω τηλεδιάσκεψης αλλά κυρίως συμπληρώνεται με νέα αντικείμενα, ζητήσεις και εκπαιδευτικές τεχνικές, που εκτείνονται πέρα από τα όρια της φροντιστηριακής συνεργασίας. Η Δημιουργική Γραφή σήμερα ανταποκρίνεται σε ποικίλα ζητούμενα, από την απελευθέρωση της αναγνωστικής δημιουργικότητας ως την εκδοτική επιμέλεια και την ενίσχυση της συστηματικής μελέτης της σύγχρονης λογοτεχνικής παραγωγής και ακόμη, πέραν αυτών, διασταυρώνεται με ζητήσεις των κοινωνικών και των φυσικών επιστημών, της περιβαλλοντολογίας και της οικολογίας.

Λέξεις-κλειδιά: *Δημιουργική Γραφή, δημιουργική ανάγνωση, σύγχρονες λογοτεχνικές σπουδές, συγγραφικές ασκήσεις, φροντιστηριακή μαθητεία, μεταπτυχιακές σπουδές*

Στη σημερινή ανακοίνωση σκοπεύω να σας μεταφέρω ορισμένες σκέψεις γύρω από τη σύγχρονη φυσιογνωμία της Δημιουργικής Γραφής, ως αντικείμενο ακαδημαϊκής μελέτης, με διπλή αφορμή: αφενός, το μεταπτυχιακό πρόγραμμα Δημιουργική Γραφή που διευθύνω στο ΕΑΠ από το 2019 και το πείραμα της προσφοράς μεταπτυχιακών σπουδών στο συγκεκριμένο αντικείμενο με τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αφετέρου, την πρόσφατη κυκλοφορία από τις εκδόσεις του ΕΑΠ ενός σημαντικού εγχειριδίου του Cambridge University Press, του *Οδηγού δημιουργικής γραφής του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ*, με επιστημονική επιμέλεια των David Morley και Philip Neilsen και σε μετάφραση της Ροζαλί Σινοπούλου (Morley & Neilsen, 2021). Πιστεύω ότι αυτή η έκδοση αποτελεί μια τομή στην ενημέρωση του Έλληνα αναγνώστη γύρω από τα δυναμικά χαρακτηριστικά και το εύρος των όψεων και των εφαρμογών της Δημιουργικής Γραφής στη σύγχρονη ακαδημαϊκή πρακτική. Παράλληλα, προσφέρει και μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για να συζητήσουμε γύρω από τη Δημιουργική Γραφή ως γνωστικό αντικείμενο και για να ανιχνεύσουμε ορισμένες από τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει, ιδίως στο περιβάλλον της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Το βιβλίο των Morley & Neilsen αποτελεί μια πλούσια, ευρεία και έγκυρη συναγωγή μελετημάτων γύρω από τις βασικές συνιστώσες που συγκροτούν τη Δημιουργική Γραφή ως σύγχρονο αντικείμενο μελέτης και ως ανανεωμένη ακαδημαϊκή πρακτική, ιδίως στη δεσπόζουσα αγγλοσαξονική όψη της (στην Αυστραλία, στη Βρετανία και στις ΗΠΑ). Συγχρόνως, όμως, το βιβλίο συνιστά και ένα άρτιο εισαγωγικό εγχειρίδιο Δημιουργικής Γραφής, που διαστέλλει δραστικά τον θεωρητικό ορίζοντα του αντικειμένου, θέτοντας καινούργιους συσχετισμούς, τομές και επεξεργασίες που εξειδικεύονται και αποσαφηνίζονται με μεγάλο αριθμό ασκήσεων και πρακτικών εφαρμογών. Το πρώτο μέρος του βιβλίου περιέχει εννέα κεφάλαια, στα οποία διακεκριμένοι ερευνητές και συγγραφείς επικεντρώνονται σε θεωρητικούς και μεθοδολογικούς προβληματισμούς που αναπτύσσονται σήμερα στο πεδίο της Δημιουργικής Γραφής, αναφορικά τόσο με τα «κλασικά» του αντικείμενα (μυθοπλασία, ποίηση, δράμα) όσο και με λιγότερο αναμενόμενα και ίσως ακόμη πιο ερεθιστικά είδη, όπως τα ταξιδιωτικά κείμενα, οι λογοτεχνικές μεταφράσεις, οι βιογραφικές/αυτοβιογραφικές ιστορίες και οι ψηφιακές αφηγήσεις. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, το ενδιαφέρον στρέφεται προς τις κεντρικές παραμέτρους που διαμορφώνουν το σήμερα και το αύριο της Δημιουργικής Γραφής ως γνωστικού αντικειμένου, ως παιδαγωγικής πρακτικής και ως πνευματικού

διακυβεύματος, εντός και εκτός πανεπιστημίου. Σε αυτές συγκαταλέγονται: οι συνάφειες της Δημιουργικής Γραφής με τις θετικές και φυσικές επιστήμες, οι όροι στελέχωσης των σχετικών προγραμμάτων με συγγραφείς ή/και πανεπιστημιακούς φιλόλογους, οι στόχοι και οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία των Εργαστηρίων, η διαπλοκή της Δημιουργικής Γραφής με τον εκδοτικό χώρο και οι προκλήσεις που ενέχονται σε ειδικούς τύπους σύγχρονων λογοτεχνικών αφηγήσεων. Η ελληνική έκδοση του βιβλίου πλαισιώνεται από δικό μου πρόλογο, στοιχεία από τον οποίο αξιοποιώ και στην παρούσα ανακοίνωση, και επίσης από επίμετρο, στο οποίο φιλοξενούνται κείμενα πέντε έμπειρων στελεχών του Προγράμματός μας, συγγραφέων και πανεπιστημιακών φιλόλογων, οι οποίοι συσχετίζουν τους προβληματισμούς που εκτίθενται στο βιβλίο με παρατηρήσεις από τη δική τους συναφή διδακτική και ερευνητική εμπειρία (πρόκειται για κείμενα της Γεωργίας Πατερίδου, της Αντιγόνης Δετζώρτζη Βλαβιανού, του Ευριπίδη Γαραντούδη, του Χάρη Βλαβιανού και του Νίκου Δαββέτα).

Αναμφίβολα, ο *Οδηγός δημιουργικής γραφής* θα αξιοποιηθεί σε διάφορες Θεματικές Ενότητες του μεταπτυχιακού μας προγράμματος, όπως και σε παρόμοια προγράμματα άλλων ιδρυμάτων και φορέων. Ελπίζω όμως ότι θα χρησιμοποιηθεί και ευρύτερα, στο πλαίσιο ακαδημαϊκών προγραμμάτων και μαθημάτων φιλολογίας και λογοτεχνικών σπουδών, τα οποία μπορούν να αντλήσουν ωφέλιμα πρότυπα και να ανανεώσουν το μεθοδολογικό τους ρεπερτόριο μέσα από τις επεξεργασίες του δυναμικά εξελισσόμενου διεθνώς πεδίου της Δημιουργικής Γραφής. Όπως έχει παρατηρηθεί, "Οι συγγραφικές πρακτικές της δημιουργικής γραφής έρχονται να εμπλουτίσουν την φιλολογική προσοικείωση του λογοτεχνήματος. Πιο συγκεκριμένα, με την δημιουργική γραφή η πρόσληψη της λογοτεχνίας από αποκλειστικά παθητική γίνεται και ενεργητική" (Σουλιώτης, 2012, σ. 14). Εξάλλου, όπως μας υπενθυμίζει η Γεωργία Πατερίδου, αν "η περιδιάβαση σε σταθμούς της θεωρίας της λογοτεχνίας δίνει πολλές δυνατότητες διεύρυνσης του ορίζοντα μελέτης και ερμηνείας της, η δημιουργική γραφή θα αποτελεί πάντα την επιστροφή στον «έξω κόσμο» στον οποίο εκτίθεται και κρίνεται ο κάθε συγγραφέας/σπουδαστής της δημιουργικής γραφής με το έργο του/της" (Morley & Neilsen, 2021, σ. 299).

Είναι αλήθεια ότι στην Ελλάδα συχνά σκεφτόμαστε τη Δημιουργική Γραφή σαν μια πρόσφατη και ακόμη άγουρη ή και περιττή καινοτομία στον χώρο των λογοτεχνικών σπουδών. Πράγματι, στη δική μας ακαδημαϊκή πραγματικότητα το πεδίο είναι σχετικά καινούργιο και, όπως συχνά συμβαίνει στις περιπτώσεις αυτές, δεν είναι επαρκώς στελεχωμένο, ούτε πάντα ικανό να εκφράσει τον στοχαστικό και ερευνητικό δυναμισμό που του αναλογεί. Στα ελληνικά πανεπιστήμια, εξάλλου, η Δημιουργική Γραφή εδράζεται κυρίως σε παιδαγωγικά τμήματα, Δημοτικής Εκπαίδευσης και Νηπιαγωγών, στο πλαίσιο των οποίων τείνει να περιοριστεί σε μία από τις εκδοχές της, που δεν είναι αναγκαστικά και η πιο σημαντική: στη χρήση της ως εργαλείου για τη δημιουργική έκφραση και την πρωτοβάθμια λογοτεχνική αγωγή των παιδιών. Παράλληλα, η Δημιουργική Γραφή προσφέρεται ασμένως εκτός ακαδημαϊκού πλαισίου, σε μικρής διάρκειας εξατομικευμένα "εργαστήρια" που οργανώνουν διάφοροι πολιτιστικοί φορείς, κέντρα ελεύθερων σπουδών, εκδοτικοί οίκοι, περιοδικά κ.ο.κ., όπου βέβαια η εμβέλεια του αντικειμένου περιορίζεται στη δια ζώσης επαφή και σύντομη συνεργασία φερέλπιδων νέων συγγραφέων με έναν καταξιωμένο λογοτέχνη. Σε αυτό το πλαίσιο, όπως επισημαίνει ο Ευριπίδης Γαραντούδης, τα σεμινάρια δημιουργικής γραφής συνήθως "γίνονταν με εντελώς ασυστηματοποίητο τρόπο", καθώς "συγκεκριμένοι

λογοτέχνες «δίδασκαν» κατά βάση τον τρόπο με τον οποίο (θεωρούν οι ίδιοι ότι) γράφουν λογοτεχνία" (Morley & Neilsen, 2021, σ. 310). Αλλά και γενικότερα, όπως παρατηρεί η Μωρίν Φρίλι, η παραδοσιακή συνάρτηση της Δημιουργικής Γραφής με την κατ' ιδίαν και φροντιστηριακού τύπου μαθητεία δεν είναι πάντα αποτελεσματική, σε σύγκριση με πιο σύγχρονες και επαρκέστερα κοινωνικοποιημένες παιδαγωγικές μεθόδους (Morley & Neilsen, 2021, σσ. 53-68).

Στη διεθνή της διάσταση, πάντως, η Δημιουργική Γραφή αποτελεί ένα κατοχυρωμένο γνωστικό πεδίο με πλούσια και μακρά ακαδημαϊκή ιστορία αλλά και με διαρκώς αυξανόμενη ανάπτυξη, ιδίως στο πλαίσιο της αγγλοσαξονικής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το πρώτο συναφές μεταπτυχιακό πρόγραμμα (MFA) στις Ηνωμένες Πολιτείες ξεκίνησε πριν από 85 χρόνια στο πανεπιστήμιο της Iowa, με αποφοίτους στους οποίους συγκαταλέγονται μείζονες συγγραφείς, όπως η Flannery O'Connor, ο John Gardner και ο Raymond Carver. Στην Αγγλία, προπύργιο της Δημιουργικής Γραφής στάθηκε το πανεπιστήμιο της East Anglia, όπου το σχετικό μεταπτυχιακό πρόγραμμα (MA) ιδρύθηκε το 1970, από δύο επίσης σημαντικούς συγγραφείς, τον Malcolm Bradbury και τον Angus Wilson, και περιλαμβάνει στους αποφοίτους του μείζονες σύγχρονους λογοτέχνες, όπως ο Ian Mac Ewan, ο Kazuo Ishiguro, η Anne Enright και πολλοί άλλοι. Στις ΗΠΑ, μεταπτυχιακά προγράμματα Δημιουργικής Γραφής προσφέρονται σήμερα σε περισσότερα από 350 ακαδημαϊκά ιδρύματα, ενώ η ανάπτυξη των προγραμμάτων αυτών έχει χαρακτηριστεί «το σημαντικότερο γεγονός στη μεταπολεμική λογοτεχνική ιστορία» της Αμερικής (McGurl, 2009, σσ. xii, ix). Στην Αγγλία, επίσης, η Δημιουργική Γραφή προσφέρεται σε αρκετά Πανεπιστήμια ως τίτλος προπτυχιακών σπουδών, συνήθως σε συνδυασμό με την αγγλική φιλολογία ή και με άλλες συναφείς κατευθύνσεις, αλλά και αμιγώς, ως αντικείμενο μεταπτυχιακών σπουδών, σε περισσότερα από 80 Πανεπιστήμια και, σε επίπεδο διδακτορικού, σε περισσότερα από 50.¹

Αρκετά από τα προγράμματα που αναφέρθηκαν παραπάνω λειτουργούν με τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Πρόκειται για μια αξιοσημείωτη εξέλιξη, καθώς δηλώνει την υπέρβαση της πιο εμβληματικής παραδοσιακής όψης του αντικειμένου, εκείνη της εκ του σύνεγγυς μαθητείας δίπλα σε έναν δόκιμο συγγραφέα (η οποία συνήθως υποκαθίσταται από εργαστηριακές συναντήσεις που πραγματοποιούνται μέσω τηλεδιάσκεψης αλλά κυρίως συμπληρώνεται με νέα αντικείμενα, ζητήσεις και εκπαιδευτικές τεχνικές, που εκτείνονται πέρα από τα όρια της φροντιστηριακής συνεργασίας). Για να περιοριστούμε στο βρετανικό παράδειγμα, η Δημιουργική Γραφή προσφέρεται σε πλαίσιο εξ αποστάσεως εκπαίδευσης σε επίπεδο προπτυχιακών σπουδών μεταξύ άλλων στα πανεπιστήμια της Οξφόρδης, του Brighton, του Teesside, του ανατολικού Λονδίνου και στο Open University, και σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών, εκτός από εκείνα που ήδη αναφέρθηκαν, και στα πανεπιστήμια του Hull, του York, του Middlesex, του Lancaster, του Kingston στο Λονδίνο, της Γλασκόβης και σε πολλά άλλα.

Στην Ελλάδα, το πρώτο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στη Δημιουργική Γραφή ιδρύθηκε το 2008, στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, από τον ποιητή και φωτισμένο νεοελληνιστή φιλόλογο Μίμη Σουλιώτη (στον οποίο πιστώνεται και η ένταξη της δημιουργικής γραφής στο σχολικό Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας της Κύπρου, ήδη από το 2010). Απότοκο της λειτουργίας του πρωτοποριακού αυτού προγράμματος είναι το διετούς διάρκειας Κοινό Διδρυματικό

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Δημιουργική Γραφή», που προσφέρεται από τη Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, από το ακαδημαϊκό έτος 2016-17. Πρόκειται για το μοναδικό ολοκληρωμένο μεταπτυχιακό πρόγραμμα Δημιουργικής Γραφής που λειτουργεί στην Ελλάδα με τη μέθοδο της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, χωρίς να προϋποθέτει τη φυσική παρουσία των φοιτητών σε αίθουσες διδασκαλίας και με μεγάλη ευελιξία σε ό,τι αφορά τη δυνατότητα σταδιακής ολοκλήρωσης των σπουδών και την εξατομικευμένη οργάνωση της μελέτης κάθε φοιτήτριας και φοιτητή. Στις καινοτομίες του συγκεκριμένου προγράμματος συγκαταλέγεται επίσης ο μεγάλος αριθμός των προσφερόμενων θέσεων (που φτάνουν πλέον τις 400 ετησίως), η αμιγώς ψηφιακή του διάθεση και λειτουργία, καθώς και η αποδοχή φοιτητών με πρώτο πτυχίο σε οποιοδήποτε γνωστικό αντικείμενο, με κριτήριο το γόνιμο ενδιαφέρον τους για τη λογοτεχνία και τη Δημιουργική Γραφή. Θα ήθελα να προσθέσω ότι η συγκεκριμένη ακαδημαϊκή συνεργασία αντλεί έμπνευση, κύρος και σφρίγγος από το παράδειγμα του πρωτεργάτη της Δημιουργικής Γραφής στη χώρα μας, του φιλόλογου και ποιητή Μίμη Σουλιώτη, αγαπημένου φίλου και αλησμόνητου συναδέλφου. Η μορφή του Μίμη Σουλιώτη εξάλλου συνδέει εμβληματικά τα δύο συνεργαζόμενα πανεπιστήμια καθώς, παράλληλα με το διδακτικό και ερευνητικό του έργο ως Καθηγητής Νέας Ελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, ο ίδιος δίδαξε νεοελληνική φιλολογία στη Θ.Ε. ΕΛΠ 30 του ΕΑΠ για περισσότερα από δέκα χρόνια, από την έναρξη της λειτουργίας του Προγράμματος «Σπουδές στον Ελληνικό Πολιτισμό» και αδιαλείπτως, ως τον πρόωρο χαμό του. Επιπροσθέτως, μέσα από τη ενεργό συμμετοχή του στη διεπιστημονική ερευνητική ομάδα *openLit/Ανοιχτή Λογοτεχνία*, που συστήθηκε στο ΕΑΠ το 2003 και δραστηριοποιήθηκε τα επόμενα χρόνια στο πλαίσιο του Προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Πυθαγόρας»,² ο Μίμης Σουλιώτης συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη ειδικής μεθοδολογίας για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο περιβάλλον της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, ιδίως σε ό,τι αφορά την αξιοποίηση εννοιών και τεχνικών από το πεδίο της Δημιουργικής Γραφής ως εργαλείων για την ανάδειξη και για την καλύτερη εμπέδωση της καλλιτεχνικής υπόστασης του λογοτεχνικού έργου. Όπως ο ίδιος έγραφε, "Η επιτυχία της διδασκαλίας της δημιουργικής γραφής [...] κρίνεται από το αν και κατά πόσο (περισσότερους και) επαρκέστερους αναγνώστες της λογοτεχνίας μπορεί να διαμορφώσει. Οι συγγραφικές ασκήσεις [...] καλλιεργούν το γλωσσικό γούστο, διαπλάθουν απαιτητικότερους αναγνώστες και εκλεπτύνουν την λογοτεχνική ανάγνωση· τούτο είναι διαπιστωμένο και ισχύει για τις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης" (Σουλιώτης, 2012, σ. 13).

Η βασιμότητα της Δημιουργικής Γραφής ως αντικειμένου ακαδημαϊκής μελέτης αμφισβητήθηκε από πολύ νωρίς και συνεχίζει να αντιμετωπίζεται επιφυλακτικά από αρκετούς στις μέρες μας. Κατά κύριο λόγο, αυτό το φαινόμενο οφείλεται σε κατάλοιπα παρωχημένων και ρομαντικού τύπου αντιλήψεων γύρω από τη φύση και τη λειτουργία της λογοτεχνίας, όπως είναι π.χ. η σύνδεση του ποιητικού λόγου με την ένθεη έμπνευση, τη στοχαστική ανωτερότητα είτε και με την αυθόρμητη έκφραση των συναισθημάτων και βιωμάτων του συγγραφικού υποκειμένου (βλ. Βαλτινός, 2016, πρβλ. Σουλιώτης, 2016). Πώς αλλιώς να εξηγηθεί η τόσο κατηγορηματική διαφοροποίηση της λογοτεχνίας από τη μουσική, τη ζωγραφική, το θέατρο και τις άλλες τέχνες, στις περιπτώσεις των οποίων η μαθητεία, η εργαστηριακή άσκηση και ο εμπράγματος θεωρητικός

προβληματισμός έχουν από αιώνες κατοχυρωθεί ως εφόδια θεμελιακής αξίας για τους νέους καλλιτέχνες; Εξάλλου, οι στόχοι των προγραμμάτων Δημιουργικής Γραφής στις μέρες μας δεν περιορίζονται στην αδιαμφισβήτητη συμβολή τους στην τεχνική προπαρασκευή ενός νέου συγγραφέα, αλλά εκτείνονται σε ποικίλες άλλες όψεις του λογοτεχνικού θεσμού, εκπαιδευτικές και μη, από την απελευθέρωση της αναγνωστικής δημιουργικότητας ως την εκδοτική επιμέλεια και ως την ενίσχυση της συστηματικής και ενδεδειγμένης μελέτης της σύγχρονης λογοτεχνικής παραγωγής. Η συνύφανση των σύγχρονων λογοτεχνικών σπουδών και της κριτικής σκέψης με την άσκηση στη γραφή ως καλλιτεχνική πρακτική τίθεται με πειστικά επιχειρήματα και ιστορική προοπτική από τον Τζόνathan Μπέιτ, ο οποίος καταλήγει ότι, με την ανάδειξη της Δημιουργικής Γραφής σε γνωστικό αντικείμενο, η ανάπτυξη "διαλόγου μεταξύ κριτικής και δημιουργικότητας" έχει καλλιεργηθεί σε τέτοιο βαθμό ώστε "στην πραγματικότητα, η διάκριση [ανάμεσα σε συγγραφείς και πανεπιστημιακούς φιλόλογους] σιγά-σιγά σβήνει" (Morley & Neilsen, 2021, σ. 21). Πάντως, το πεδίο εφαρμογής της Δημιουργικής Γραφής βάσει της ακαδημαϊκής συγκρότησης του αντικειμένου στις μέρες μας εκτείνεται και πέραν της φιλολογίας, σε κλάδους των κοινωνικών επιστημών (βλ. Phillips & Kara, 2021, και Edberg, 2018) αλλά ακόμα και των φυσικών επιστημών, της περιβαλλοντολογίας και της οικολογίας, όπως δείχνει ο Ντέιβιντ Μόρλεϊ στη δική του συνεισφορά στον τόμο (Morley & Neilsen, 2021, σσ. 215-236).

Η δομή του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Δημιουργικής Γραφής που προσφέρεται στο ΕΑΠ παρακολουθεί τις σύγχρονες αντιλήψεις γύρω από το εύρος και την ποικιλία των θεματικών εκφάνσεων του αντικειμένου. Το πρόγραμμα ξεκινά με μια σειρά από θεματικές ενότητες που προσφέρουν βασική εποπτεία των κεντρικών αντικειμένων των λογοτεχνικών σπουδών, σε συνάρτηση με την προβληματική της Δημιουργικής Γραφής: τη λογοτεχνική θεωρία, τα ρεύματα της νεότερης και σύγχρονης ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, τη νεοελληνική λογοτεχνία από τον 19ο αιώνα εφεξής. Ακολουθούν θεματικές ενότητες εμβάθυνσης σε λογοτεχνικά είδη και φόρμες, στην επιμέλεια των κειμένων και τις εκδοτικές πρακτικές, τη θεατρική γραφή, την κινηματογραφική και τηλεοπτική γραφή, τον δημοσιογραφικό και διαφημιστικό λόγο, την ψηφιακή αφήγηση και τις χρήσεις της δημιουργικής γραφής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε αυτό το μεγάλο άνυσμα πεδίων και προοπτικών παρεμβάλλονται τα δύο θεμελιακά Εργαστήρια Δημιουργικής Γραφής (αφενός, ποίησης και πεζογραφίας και αφετέρου θεατρικού λόγου και κινηματογραφικού και τηλεοπτικού σεναρίου), στα οποία οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του προγράμματος, υπό την καθοδήγηση έμπειρων συγγραφέων και επαγγελματιών σεναριογράφων, δοκιμάζονται εμπράκτως και ασκούνται στη γραφή κειμένων διαφορετικών ειδών, μορφών και τύπων. Από μια άποψη, η αποτελεσματική λειτουργία αυτών των Εργαστηρίων με τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι το μεγάλο στοίχημα, η λυδία λίθος που μας επιτρέπει να σταθμίσουμε την επιτυχία του συνολικού εγχειρήματος. Όπως διαπιστώνει ο πεζογράφος Νίκος Δαββέτας,

Κι αυτό ακριβώς ήταν το μεγαλύτερο πρόβλημα που κληθήκαμε να αντιμετωπίσουμε όταν «χτίζαμε» το δικό μας εργαστήριο της Δημιουργικής Γραφής. Πώς δηλαδή θα γεφυρώναμε την απόσταση και με σύμμαχο την τεχνολογία, θα έφτανε το χέρι μας, η φωνή μας, η καλή ψυχολογία μας, σε αυτόν/αυτή την φοιτήτρια που παλεύει με τις λέξεις στην άλλη άκρη της Ελλάδας. Τέσσερα χρόνια αργότερα, το αποτέλεσμα είναι κάτι παραπάνω από ικανοποιητικό. Μέσα στην ιδιαίτερη δομή (βλ. πλατφόρμα) που

δημιουργήσαμε, εκατοντάδες φοιτητές δοκίμασαν τις δυνάμεις τους στη συγγραφή, μπόρεσαν να πειραματιστούν με λεκτικά σχήματα, να εμβαθύνουν στις τεχνικές της γραφής, να προσεγγίσουν κλασσικά έργα της λογοτεχνίας με κριτική διάθεση, να εξελιχθούν ως αναγνώστες και ως δημιουργοί που λαχταράνε να κατακτήσουν το καθαφικό «πρώτο σκαλί» (Morley & Neilsen, 2021, σ. 321).

Ας μου επιτραπεί να καταλήξω με μια αμφίσημη πρόβλεψη. Πιστεύω ότι η Δημιουργική Γραφή έχει πολλά να προσφέρει στην ελληνική φιλολογική εκπαίδευση όλων των βαθμίδων, απελευθερώνοντας τη δημιουργικότητα των μαθητών και των φοιτητών μας, επανασυνδέοντας δραστικά τη μελέτη της λογοτεχνίας με το παιγνιώδες και το απροσδιόριστο της καλλιτεχνικής πρακτικής και αμβλύνοντας τις αγκυλώσεις του στατικά κανονικοποιητικού λόγου. Αυτή η αισιόδοξη εκδοχή είναι ολοφάνερη, ως προοπτική, σε όλους τους φιλόλογους που έχουμε την τύχη να διδάσκουμε στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα του ΕΑΠ. Υπάρχει ωστόσο και το απαισιόδοξο σενάριο, σύμφωνα με το οποίο η Δημιουργική Γραφή θα εργαλειοποιηθεί, όπως συνέβη λίγο παλαιότερα με τη θεωρία της λογοτεχνίας στην ελληνική εκπαίδευση, και θα συρρικνωθεί σε ένα λίγο-πολύ προβλέψιμο και επαναλαμβανόμενο ρεπερτόριο ασκήσεων και τεχνασμάτων που ελάχιστα θα συμβάλλουν στη σχέση των μαθητών και των φοιτητών μας με τη λογοτεχνία ως καλλιτεχνικό διακύβευμα και ως δημιουργικό ανάγνωσμα. Τα ενδεχόμενα είναι ακόμη ανοιχτά επομένως, όπως μας προτρέπει και μια δημοφιλής άσκηση δημιουργικής γραφής, καθένας μας μπορεί να γράψει το δικό του τέλος.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Βαλτινός, Θ. (2016). Η δημιουργική γραφή και η διδασκαλία της. Στο Σ. Νικολαΐδου (επιμ.), *Η Δημιουργική Γραφή στο Σχολείο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ. 21-22.
- Καγιαλής, Τ. (2005) Οι λογοτεχνικές σπουδές στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση: Ιδιαιτερότητες, μέθοδοι, υλικά. Στο Α. Λιοναράκης (επιμ.), *3ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση: Παιδαγωγικές και τεχνολογικές εφαρμογές. Πρακτικά Εισηγήσεων*, τ. Β'. Αθήνα: Προπομπός, σσ. 481-497.
- Σουλιώτης, Μ. (2012). *Δημιουργική Γραφή: Οδηγίες Πλεύσεως*. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Υ.Α.Π.
- Σουλιώτης, Μ. (2016). Για το ταλέντο και την έμπνευση. Στο Σ. Νικολαΐδου, (επιμ.), *Η Δημιουργική Γραφή στο Σχολείο*. Αθήνα: Μεταίχμιο, σσ. 19-20 (πρώτη δημοσίευση: 2012).
- Edberg, H. (2018). *Creative Writing for Critical Thinking: Creating a Discoursal Identity*. London & New York: Palgrave/Macmillan.
- Kayalis T. & A. Natsina (eds.) (2010). *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning*. London and New York: Continuum/Bloomsbury.
- McGurl, M. (2009). *The Program Era: Postwar Fiction and the Rise of Creative Writing*. Cambridge: Harvard University Press.
- Morley, D. & P. Neilsen (επιμ.) (2021). *Οδηγός δημιουργικής γραφής του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ* (μτφ. Ρ. Σινοπούλου). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Phillips, R. & H. Kara (2021). *Creative Writing for Social Research: A Practical Guide*. Bristol: Polity Press.

¹ Αναλυτικά σχετικά δεδομένα προσφέρονται στην ιστοσελίδα της βρετανικής nawe (National Association of Writers in Education): <https://www.nawe.co.uk/writing-in-education/writing-at-university/writing-courses.html>

² Σχετικά με το έργο της δεκαπενταμελούς ερευνητικής ομάδας openlit/Ανοιχτή Λογοτεχνία, που εκπονήθηκε την περίοδο 2004-2006, με κύρια ερευνήτρια την Αναστασία Νάτσινα και επιστημονικά υπεύθυνο τον υπογράφοντα, βλ. Καγιαλής, 2005. Πρβλ. Kayalis & Natsina, 2010.